

Наше Слово

PIK LXVI № 40 (3347) WARSZAWA, 3 ŻOŹDNIĄ 2021 ROKU
ЦІНА – зл. 5 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Пласт після пандемії

На початку жовтня у Варшаві пластуни запланували провести вишкіл для молодіжних виховників. Через два тижні після нього має відбутися Крайовий пластовий рейд. «Я бачу спалах оптимізму та енергії в організації. Це тішить. Але насправді я боялася, що після 1,5 року пандемії ми матимемо регрес», – говорить Олена Боднар, голова Української скаутської організації в Польщі – Пласт.

Від дошкільнят до молоді

Під кінець травня минулого року через складну ситуацію з COVID-19 Крайова старшина Пласту в Польщі вирішила скасувати заплановані на 2020 рік новацький та юнацький табори.

– Ми завжди починаємо планувати літні табори ще узимку. Оскільки рік тому ніхто не знав, чи таку форму відпочинку для дітей буде можна організовувати, ми після довгих дискусій відмовилися від літніх таборів. Цього року ми мали більше прозору ситуацію, – пояснює Олена Боднар.

У пластових таборах-2021, які завершилися під кінець серпня, взяли участь близько дев'яноста дітей. Це приблизно стільки ж, скільки й у попередні роки – а може, й більше. Проте тепер діти та молодь уперше проживали в одному місці. Пластунам необхідно було знайти осередок, у якому будуть забезпечені санітарні вимоги, тому вирішили орендувати гарцерський осередок у селі Сямошиці на Сілезії.

Крім заходів для новаків (6-11 років) та юнаків (12-18 років), цього року вперше провели пташачий табір для дітей дошкільного віку та їхніх батьків. На нього приїхали 8 родин із 16 малюками.

– Цьогорічне літо я вважаю успішним. Бо, попри велику перерву і нестабільну ситуацію, через яку багато торішніх пластових подій не відбулося, нам вдалося зараз набрати провід (опікунів – ред.) та учасників на літні табори, – розповідає голова організації.

Діти інші, ніж два роки тому

Оскільки табори – це головна пластова подія року, було побоювання, що відсутність минулорічних заходів матиме негативний вплив на діяльність усієї організації.

– Ми боялися, що, якщо діти відійдуть від режиму пластування, виїздів на табір, то просто забудуть про Пласт. Проте тепер я помічаю, що наші учасники потребують «повернення до нормальності». Для молоді особливо важливо зустрічатися з ровесниками, – говорить Олена Боднар.

Схожою думкою ділиться Михайло Попович, який був заступником коменданта новацького табору.

– Багато дітей на таборі було вперше. Більшість мала по 7-8 років. Отже, чверть їхнього життя досі – це пандемія. Помітно, що цьогорічні учасники ведуть себе інакше, ніж семи- та восьмирічні діти, які приїжджали до нас ще два роки тому, – каже пластун. Він вважає, що зараз діти стали більш закритими у спілкуванні.

Нагадаємо, що майже півтора року учні початкових та середніх шкіл практично постійно вчилися дистанційно. Тільки цього червня на один місяць вони повернулися на стаціонарне навчання.

– На таборі вони перебували поруч із іншими. Звичайно, діти звикли одне до одного і почали розуміти, що все є спільним, що треба ділитися. Адже вони швидко вчаться співпрацювати, – ділиться спостереженнями Михайло Попович.

На зацікавлення пластовими таборами та іншими заходами вплинуло також те, що у Польщі постійно діяло декілька пластових осередків, зокрема у Вроцлаві та Варшаві.

– Попри пандемію, ми у столиці зустрічалися дуже часто, хоча іноді – онлайн, зате регулярно. Думаю, саме завдяки цьому на табір поїхали всі пластуни з Варшави, – пояснює Олена Боднар.

Також у 2020 році виховники активно працювали з малюками, зокрема у Любліні.

– Увесь цей час ми робили різні онлайн-зустрічі. Зараз у Любліні хочемо організовувати замість коротких заходів раз на тиждень один довший – щомісяця. Незалежно від погоди будемо намагатися зустрічатися на природі, а не закриватися у приміщеннях, – говорить Ігор Мричко, який був комендантом цьогорічного пташачого табору.

Мовне питання

– Пластові табори організовують для закріплення на практиці знань, здобутих протягом року. Участь у них впливає на поведінку і звички дітей. У таборі, живучи у наметі на кілька осіб, постійно треба дбати про порядок. І учасники до цього звикають. Вчаться не лише відповідальності, але й самостійності, – перераховує Захар Скляр, комендант юнацького табору.

Він приїхав до Польщі нещодавно. Досі мав досвід роботи з пластунами лише в Україні.

– Я не бачу якоїсь різниці між молоддю в обох країнах. Відрізняється лише мовне питання. На початку учасникам табору було важко звикнути до того, що ми спілкуємося виключно українською. Але з часом всі вже вільно нею розмовляли, – каже Захар Скляр.

Сьогодні Пласт мусить докладати більше зусиль для збереження і розвитку національної ідентичності, ніж раніше. Звичайно, як і колись, так і тепер у таборах обов'язковою є українська мова. Але щоб отримати бажаний результат, перед таборами (передусім новацькими) батьки в анкеті вказують рівень знання мови своїх дітей. Це дозволяє скласти програму і заняття так, щоби підтягти тих, хто гірше нею володіє. Інколи батьки віддають дитину в табір саме для того, аби вона пододала «мовний бар'єр».

ПОДІЇ

Привітання єпископа Вроцлавсько-Кошалінської єпархії Володимира Ющак та єпископа Ольштинсько-Гданської єпархії Аркадія Трохановського

Храмовий празник у Білому Борі

Від самого початку існування у Білому Борі греко-католицької парафії, тобто з 1957 року, щорічний храмовий празник збирає тисячі паломників. Чергове покоління виселенців акції «Вісла» приїздить сюди, щоби помолитися перед іконою Пресвятої Богородиці «Матері скитальців», вислухати проповідників та зміцнитися у своїй вірі.

Минулого року з огляду на пандемію прощу відмінили, а святкування празника відбулися лише на місцевому рівні. Тим не менше, його очолив владика тодішньої Вроцлавсько-Гданської єпархії Володимир Юшак.

— Ніхто, мабуть, не передбачав, що 62-літню історію білобірських паломництв зупинить вірус і хвороба. Свого часу їх, парадоксально, не припинила навіть жорстока й противна Богові та церкві комуністична система, — наголосив білобірський парох Маріуш Дмитерко.

— Ми пройшли непрості майже два роки — час, означений пандемією, послабив нас не тільки фізично, але й великою мірою також духовно — попри те, що завдяки медіа ми мали можливість брати участь у літургіях. Бо зустріч на спільній молитві перед іконою Пресвятої Богородиці «Матері скитальців» — це зовсім інакше, аніж перед телевізором. Тому ми радіємо, що сьогодні все-таки для нас засяяло «сонце радості», і хай ця радість наповнює серця всіх паломників — від імені парафіян білобірської парафії сказав Володимир

Філь, голова місцевого гуртка Об'єднання українців у Польщі, вітаючи єпископа Вроцлавсько-Кошалінської єпархії Володимира Ющак, який очолив празничні святкування, та єпископа Ольштинсько-Гданської єпархії Аркадія Трохановського, що співслужив та проповідував.

— Митрополит Андрей Шептицький, який відійшов у вічність в першій половині ХХ століття, написав чимало листів, у яких розповідав народові про Божі правди. Його послання не втратили цінності, його слова постійно актуальні. У одному з них наш знаменитий митрополит писав та вчив: «Зразкова позиція батьків у християнському житті приносить багато добра дітям, цілій родині та цілому народові. Святе, чисте, здорове і щасливе родинне життя — це єдине дочасне щастя людини. Заохочую боронити родину від зла». Митрополит казав: християнські батьки, ваш дім є першою і найважливішою школою, у якій діти мають навчитися любити Бога і людей, — проповідував єпископ Аркадій Трохановський.

Він наголосив, що у нинішній час «сучасна людина драматично закривається від Бога, а там, де немає радості від життя, з'являється егоїзм, песимізм, розчарування та брак любові до ближнього. Сучасна людина вважає, що свобода без Бога — це найкраща дорога, але без цінностей вона провадить до занепаду. Тільки життя з Богом вчить справжньої свободи. (...) Життя — це велика святість, і тому кожен із нас повинен докласти багато зусиль, аби його захищати та зміцню-

вати добром», — наголосив владика Трохановський. Тож фундаментом кожної сім'ї і дому повинна бути віра в Бога та місце у церковній спільноті, а майбутнє церкви й народу буде залежати від того, як ми будемо виховувати наших дітей та молодь.

Владика подякував вірянам із Валча, Щецінка, Піли й Тшчянки, де він багато років був парохом, а також людям із Кошалінського та Слупського деканатів, із якими працював. Кир Аркадій також висловив вдячність за всі вітання з нагоди призначення його єпископом Ольштинсько-Гданської єпархії.

— Я відчував духовну єдність та молитви з усіма тими, хто з огляду на пандемію не зміг взяти участі у торжествах 23 січня у Кафедральному соборі в Ольштині; підтримку та звичайну людську радість від того, що став єпископом. Цей празник є для мене нагодою усім вам подякувати за роки спільної праці, — наголосив владика Аркадій.

З Ольштина на храмові святкування до Білого Бору приїхали також члени Марійської дружини з сестрою Оксаною. Дехто з них у місті вже побував, однак на празнику — ще ні.

— Для нас створення Ольштинсько-Гданської єпархії — це історична подія, тому ми щасливі, що дочекалися цього. Ми приїхали до Білого Бору з нашим єпископом Аркадієм Трохановським та сестрою Оксаною, аби подякувати перед іконою Пресвятої Богородиці «Матері скитальців» за дар створення єпархії та призначення єпископом о. Трохановського, який досі працював саме на Помор'ї. Ми також хотіли висловити вдячність за п'ятнадцять років нашого існування, тому ми щасливі, що могли тут помолитися. Стільки людей на празнику, як у Білому Борі, на Вармії та Мазурах ми ще не бачили, тому нам тут дуже сподобалось. Вражає теж кількість священників, а ще — молодих людей з дітьми, які приїхали сюди — у нас стількох на заходах не буває. Тут справді відчувається глибокий молитовний настрій та дух спільноти, — сказали члени Марійської дружини.

— Коли ми роздумували з отцями та владикою, як пройде празник, у нас були різні припущення та очікування. Я тішуся, що паломники заповнили площу, і нас виявилось стільки, скільки й до пандемії, — наголосив єпископ Вроцлавсько-Кошалінської єпархії Володимир Юшак. Владика закликав, аби білобірські святкування і надалі були головними для всієї Польщі, а не тільки єпархійними — цього річ участь у них взяли паломники разом зі своїми священниками не тільки з Вроцлавсько-Кошалінської єпархії, але й з Ольштинсько-Гданської єпархії та Перемисько-Варшавської архієпархії. ■

Анна ВІННИЦЬКА
Фото авторки статті

Продовження з 1 сторінки

Певно, плюсом сьогоднішніх заходів є те, що серед учасників стає щораз більше дітей з України. Діти, народжені у Польщі, завдяки спілкуванню зі своїми українськими ровесниками швидше вивчають мову та запам'ятовують правильні наголоси. Із цим їм може допомогти також більше виховників з України, ніж колись.

Час, коли пізнаєш дитину

Ці пластові події є також своєрідною вимушеною терапією. Відомо, що сьогодні життя у віртуальному світі стає цивілізаційною проблемою. А табір — це місце, де молодь вчиться спілкуватися в реальності, а не віртуально. Мобільні телефони тут заборонені, а відтак — і соціальні мережі.

— Мобільки є лише в опікунів, які мусять мати зв'язок одне з одним та з батьками. Учасникам телефо-

ни не потрібні. Вони мають зосередитися на програмі табору, — говорить Захар Скляр.

Пластуни підкреслюють, що дітям дуже допомагає і можливість перебування на природі. Це також свідчить про зміни, які відбулися в українській громаді. Коли Пласт починав свою діяльність у 1990 році, учасники таборів приїжджали з малих містечок, навіть сіл. Вони майже постійно мали контакт із природою. Переїзд членів громади до більших міст, який відбувся протягом останнього тридцятиліття, спричинив те, що тепер серед учасників — переважно діти з великих міських центрів.

— Вони походять з усієї Польщі. Проте, де б вони не жили, треба звернути увагу на те, що весь останній навчальний рік діти майже постійно сиділи вдома. Приїзд на табір — це для багатьох новий досвід життя серед природи. Дехто на початку навіть боявся заходити у високу траву, — розповідає Михайло Попович.

Члени організації помічають й інші переваги пластування, особливо для наймолодших дітей.

— Дошкільнята дивляться одне на одного, вчать як таким чином розвиваються, — пояснює комендант пташачого табору, зазначаючи, що пластування не можна порівнювати з садочком. — На відміну від дитсадків, на таборах для наймолодших разом із малюками перебувають їхні батьки. Завдяки цьому малюки почуваються комфортно. З іншого боку — це час, коли батьки можуть повністю зосередитися на своїх дітях. Тут у них немає роботи, вони не гортають фейсбук, бо не мають мобілок. Ти присвячуєш увесь час своїй дитині. Буває, що саме тоді ти краще пізнаєш її, а вона — тебе, — підкреслює Ігор Мричко.

Скільки пластунів?

Як і минулими роками, у цьогорічному таборі брали участь діти, налаштовані на постійне пластування, але й теж такі, чиї батьки зацікавлені виключно активною формою літнього відпочинку. Останніх — приблизно половина.

— Це впливає з територіальної структури організації. У Вроцлаві та Варшаві ми маємо пластові осередки. Молодь із цих міст їздить на табір. Якби осередки були не тільки там, то й активних пластунів було б більше, — вважає Олена Боднар.

На її думку, зараз у Польщі є приблизно 150 людей, які різним чином долучаються до діяльності української скаутської організації.

— Скільки саме? Це, думаю, ми будемо знати під кінець року, адже зараз актуалізуємо базу членів, — заявляє очільниця. ■

Павло ЛОЗА

Фото з архіву Олени Боднар та Андрія Герасименка

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Дві українські стрічки змагатимуться за приз 37-го Варшавського кінофестивалю

▲ Кадр зі стрічки Олега Сенцова «Носоріг»

Майже 170 фільмів буде показано цього року у програмі 37-го Варшавського кінофестивалю. Покази розпочнуться 8 жовтня і відбуватимуться у столичній Кінотеці та в Мультикіно «Złote Tarasy». Продаж квитків стартував 30 вересня. За головний приз фестивалю змагатимуться дві українські стрічки. Про це повідомляє українське Держкіно.

Одна з них — це «Будинок „Слово“. Нескінчений роман». Драматична історія українських письменників, яких зібрали під дахом одного будинку, аби змусити їх працювати на благо системи. Це стрічка про те, як комуністичний рай перетворюється на комуністичне пекло. Режисер фільму — Тарас Томенко.

Другий фільм — стрічка «Носоріг», створена у копродукції України, Польщі та Німеччини. Історія фільму, режисером якого є Олег Сенцов, заснована на реальних подіях 90-х років в Україні. Головний герой на прізвище Носоріг потрапляє до кримінального світу і починає свій кривавий шлях, який приведе його зовсім не туди, куди він очікував.

Ще в одній конкурсній програмі фестивалю 1-2 Competition змагається створений за підтримки Українського культурного фонду фільм Олексія Тараненка «Я працюю на цвинтарі», а в позаконкурсній програмі Shorts Special Screening представлено анімаційну стрічку українського аніматора Бориса Бубнова «Обіцянка».

37-й Варшавський міжнародний кінофестиваль проведуть з 8 до 17 жовтня.

«Мальва» і друзі запрошують на концерт

Розважальна вокальна студія «Мальва» з Варшави, запрошує 2 жовтня на концерт з нагоди свого дня народження. «Для вас співатимуть учасники студії та спеціально запрошені гості. Приходьте, буде весело», — запрошують організатори події. Концерт відбудеться в Українському домі (вул. Заменгофа 1). Початок о 17:00.

СБУ оприлюднила секретні дані про початок II Світової війни

На підставі даних Служби безпеки України українські та польські архівісти презентували нову книгу про перші місяці Другої світової війни. Зокрема, як радянська влада «зачищала» Західну Україну від так званих ворожих елементів. Про це повідомила 21 вересня пресслужба відомства.

Презентація книги пройшла у Варшаві та ознаменувала 25-річчя співпраці вчених обох країн над спільною документальною серією «Польща та Україна у тридцятих — сорокових роках XX століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб».

«Це вже 10-й, ювілейний, том серії. Він називається Наказ №001353. Операція проскрипції НКВД 1939—

1941. Випуск вийшов у 2020 році і вже встиг привернути чималу увагу світової спільноти», — сказав директор Галузевого держархіву СБУ Андрій Когут.

За його словами, у виданні вперше публікуються невідомі раніше документи. Зокрема про репресії проти державних діячів, військовослужбовців, співробітників спеціальних і правоохоронних органів Другої Речі Посполитої, скоєних органами НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ; рос. — Народный комиссариат внутренних дел — НКВД) у західних областях України, окупованих радянською владою восени 1939 року.

Вихід книги став можливим завдяки співпраці Архіву СБУ та Архіву Інституту національної пам'яті Польщі у межах «Договору про співробітництво між Службою безпеки України та Інститутом національної пам'яті — Комісією з розслідування злочинів проти польського народу».

«Наш спільний проект є унікальним не тільки для Польщі та України, а й для всієї Європи. Незважаючи на те, що у фокусі нашої роботи перебували складні питання XX століття, нам вдалося опублікувати 10 томів архівних документів. Ще більшого значення проекту додає той факт, що це архівні документи колишніх комуністичних спецслужб», — додав Андрій Когут.

Серед 10 томів серії, які побачили світ, є зокрема: «Переселення поляків та українців 1944—1946» (2000 рік), «Акція „Вісла“ 1947» (2006 рік), «Організація українських націоналістів у Польщі в 1944 — 1950 роках. Ліквідація керівних структур» (2018 рік).

Повна версія найновішої збірки буде незабаром розміщена в електронному форматі на ресурсах СБУ.

Український священник отримав нагороду «Люблінський Ангелус»

Фото — Олександр Максимов

Цьогорічний «Люблінський Ангелус» у категорії «суспільне служіння» отримав парох греко-католицької парафії у Любліні о. митрат Стефан Батрух. Натомість лауреаткою у категорії «медіакультура» стала письменниця, журналістка, дослідниця польсько-українських відносин та головна редакторка журналу «Kultura Enter» Александра Зінчук. Вручення нагород відбулося 20 вересня у Любліні.

«Люблінський Ангелус» призначає капітула, до складу якої входять відомі представники різних середовищ міста Любліна. Її вручається у семи категоріях.

Це громадська, аполітична нагорода, адресована активним і сміливим людям, тим, хто успішний та реалізований у своєму життєвому покликанні. Її отримують ті, хто своїм ставленням повертає надію та повагу до кожної людини. Лауреатами премії можуть бути окремі особи, установи чи кола, які виявляють духовні цінності через спосіб виконання своїх обов'язків, художню та благодійну діяльність. Її вручається щороку, починаючи з 2005 року.

Нагадаємо, що о. Стефан Батрух два роки тому став лауреатом нагороди «Людина польсько-українського примирення». Отримав її за ініціювання та підтримку премії польсько-українського примирення та керування Фондом духовної культури прикордоння. Фонд уже багато років організовує Дні добросусідства в Корчмині, фестиваль «Україна в центрі Любліна» тощо. Також священник Стефан Батрух відомий популяризацією інформації про блаженно-го священномученика о. Омеляна Ковча у Польщі та Україні у медіа та на численних конференціях. 4 жовтня у Любліні відбудеться відкриття пам'ятника бл. Омелянові Ковчу, який загинув у концтаборі в Майданеку.

Уже втретє «Калина запрошує»

Фото Касі Комар-Мацинської

У неділю 19 вересня на площі біля православної церкви у Кальникові попри несприятливу, дощову погоду відбулася дуже радісна подія. Це свято, господарем якого вже втретє є ансамбль народного танцю «Калина» у співпраці з Перемиським відділом Об'єднання українців у Польщі. Ця подія вчергове показала організаційний потенціал невеликої спільноти Кальникова та великий запит на такі культурні та інтеграційні події. Окрім запального концерту народної музики, у якому взяла участь згадана раніше «Калина» (на фото), а також перемиська «Крайка», «Ослав'яни» з Мокрого та новоутворена «Капела Збирана» з Кракова, відбулися також майстер-класи ткацтва, народних танців, гри на дрибмі і тилинці (тилінка — народний духовий інструмент, аналог флейти з бузини чи верби).

Подія тривала безперервно 4 години і стала прикладом успішної співпраці української громади з місцевими самоврядними установами. У заході в неділю взяли участь війт гміни Стубно, староста Перемиського повіту, голова ради гміни, а також уповноважена підкарпатського воєводи в питаннях нацменшин. Фінансову підтримку заходу надало Міністерство внутрішніх справ і адміністрації, староство у Перемишлі та Підкарпатське воєводство.

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Українка є кандидаткою на посла культури Помор'я

Фото Павла Лози

▲ Мирослава Ганаско з дітьми під час цьогорічної «Вишиванки на Майдані» у Битові

У Поморському воєводстві реалізують проект «Кращі обличчя Помор'я». Він має на меті охопити цікаві постаті жінок, які працюють у сфері народної та локальної культури в громадах невеликих міст та сіл на території Поморського воєводства. Організатори хочуть популяризувати їх як послів місцевої та народної культури, а завдяки цьому мотивувати мешканців регіону активно поширювати місцеві традиції та діяти у своїх спільнотах. Одним з елементів проекту є плебісцит (голосування) на «посла культури Помор'я». Кандидаткою в ньому з села Рабаціно (Битівський повіт) є Мирослава Ганаско. Українка є кандидаткою у категорії «література, рукоділля та декоративно-ужиткове мистецтво».

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Продовження з 3 сторінки

Багатьом вона відома як вчителька у пункті навчання української мови, у якому працює з 1990 року. Також пані Мирослава є керівницею дитячого ансамблю «Жоржина». Крім того, вона є редакторкою українського освітнього веб-сайту в Польщі, консультанткою у міжнародній групі авторів для підручників. Також бере активну участь у праці та ініціативах Кола сільських господинь «Kul-babki» у Рабаціні, де проживає.

Мирослава Ганаско співпрацює теж з Кашубським народним університетом у Вежиці (Wieżysa), який реалізує проєкт «Модра школа» (Modra Szkoła). Він містить зокрема цикл майстер-класів про кашубську та українську культури. Крім освітньої діяльності, українка з Рабаціна виготовляє ляльки-мотанки, малює на дошках, пише фейлетони (зокрема до «Нашого слова») та веде творчі майстерні і театральний гурток.

Багато хто у регіоні знає Мирославу Ганаско як співорганізаторку заходу «Вишиванка на Майдані», який впродовж кількох років проводиться влітку у Битові.

У 2018 році міська влада нагородила українську вчительку «Почесною відзнакою гміни Битів». Більше інформації про проєкт «Кращі обличчя Помор'я» та голосування — на сайті etnopomorze.pl

Українець у ювілейній едиції телепрограми «Топ-модель»

Фото з фейсбук-сторінки програми (Top Model TVN)

Телешоу «Топ-модель» (Top Model), яке транслює телеканал TVN, — це можливість завоювати величезну популярність у соціальних мережах та побудувати свою кар'єру. Учасником 10-го видання популярного телешоу став українець Микола Кравецький. Він проживає зараз у Варшаві, проте народився у селі Зиндранова на Лемківщині. Саме там парохом був його батько о. Юліан Кравецький. Через це, як зізнався він у програмі, у дитинстві його висміювали однолітки.

«Моє дитинство було нелегким. Воно настільки не-реальне для оточення, що у когось може бути тато священник. Мої однолітки тоді не знали милосердя: від побиття мене аж до знімання з мене одягу для жартів (...) Це просто важко, — розповів у програмі 22-річний учасник.

У передачі взяв слово також його батько, який сьогодні є парохом у греко-католицькій парафії у Бартошицях.

«Передусім, він (Микола, — *ред.*) — вразлива людина, а з іншого боку він є теж бунтівником. Вважаю, що бунтування є основою здорової людини. Якщо людина не вміє збунтуватися, то так насправді нічого в житті не досягне», — зазначив священник.

Микола Кравецький багатьом відомий як популярний тік-токер. Брав також раніше участь у фотосесіях. Зокрема у кампанії одного із відомих мережових магазинів. Хлопець давно хотів працювати у модельному бізнесі, але коментарі, що він не підходить для цієї галузі, змусили його на деякий час призупинити реалізацію своєї мрії. Нарешті він вирішив змагатись у телепрограмі «Топ-модель». Молодий українець опинився серед 14-ти учасників, які увійшли до фіналу програми. Чи досягне він успіху? За цим можна слідкувати зокрема на фейсбук-сторінці програми.

Кубок до 30-річчя незалежності України

Фото надано Фондом духовної культури прикордоння

Цьогоріч у Любліні 11-12 вересня на стадіоні «Арена Люблін» відбулася одна із найцікавіших і очікуваних подій осені — Кубок до 30-річчя незалежності України. Участь у турнірі брали любительські та професійні команди з різних міст Польщі.

Метою турніру була інтеграція українців, які проживають у Любліні, налагодження контактів і співпраці, популяризація футболу. Залучення до участі у турнірі команд різної підготовки стало нагодою переконати людей в тому, що сьогодні всі можуть грати у

футбол. Навіть ті, хто більшість свого часу проводить перед комп'ютером, може знайти можливість і вийти на футбольне поле. Після суботніх матчів відбувся інтеграційний вечір для всіх учасників турніру та гостей. Була нагода послухати українських пісень, спільно поспівати та ближче познайомитись. У неділю відбулися основні матчі, фінал та нагородження переможців. Перше місце у турнірі завоювала команда Impuls FC (Варшава) (*на фото*). 2 місце — PULS (Люблін), 3 місце — FC TITAR (Краків), а 4 місце — LitPolUkrBrig (Люблін).

Організаторами події виступили Сергій Павловський та Руслан Пісоцький, які вже багато років активно діють у Любліні у різних сферах. Почесний патронат над Кубком надав мер Любліна Кшиштоф Жук, Посольство України у Польщі та Генеральне консульство у Любліні.

Партнером події був Фонд духовної культури прикордоння.

Оксана БАСАРАБА

Панельна дискусія «Українська на всіх континентах світу»

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК) запрошує до участі у панельній дискусії «Українська на всіх континентах світу». Захід відбудеться з нагоди Дня української писемності та мови 5 листопада у змішаному форматі: офлайн (головний корпус Національного університету «Львівська політехніка») та онлайн (платформа Zoom). Початок о 15:00.

Панельна дискусія проводиться в межах Бієнале «Українська мова у світі: відступ чи поступ?» — серії онлайн-подій для обміну думками, дискусій і напрацювання нових ідей щодо популяризації України й української мови за кордоном. Це вже п'ятий захід у межах бієнале, на якому МІОК разом із науковцями, викладачами та вчителями, громадськими діячами та українцями з усього світу буде обговорювати питання функціонування української мови у світі. Цього разу учасники зосередяться на діяльності вищих українознавчих студій. Говоритимуть про вивчення української мови за кордоном, стан і перспективи розвитку українознавчих студій та співпрацю з Україною.

Для участі у панельній дискусії необхідно зареєструватися до 29 жовтня за посиланням, яке доступне на фейсбук-сторінці події (Панельна дискусія «Українська на всіх континентах світу»).

Контактна особа: Оксана Трумко, тел.: +380674542162, e-mail: congress@miok.lviv.ua

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

Микола Табака: «Важливо частіше приїжджати на рідні землі»

Нещодавно відбулися міжнародні Дні добросусідства на польсько-українському прикордонні. Учасники пом'янули героїв, які загинули в нерівному бою з НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ; рос. — Народный комиссариат внутренних дел — НКВД) і поховані на окраїнах Білостока, неподалік від Лісок.

Молитовні заходи пройшли також на цвинтарях у Кривичі та Ульгівку, де люди разом із отцем Стефаном Батрухом помолилися за своїх предків.

Своїми роздумами з нами поділився Микола Табака з Лігниць.

— Мене особливо здивував ульгівський цвинтар, — каже чоловік, родичі якого спочивають саме там. — Останніми роками в рідному селі моїх предків діялися речі, які не личать християнам. Місцевий пробош — пропущу його прізвище — поставив на могилах туалет, руйнував могили, не дбав про це місце поховань, хоча воно перебуває в його адмініструванні. Раптово цього року з'явився знову — і вже допомагав студентам-во-

лонтерам з Івано-Франківська прибирати могили, навіть посадив дуб як символ пам'яті про померлих. Час покаже, наскільки це було щире навернення духовної особи спорідненої все-таки віри.

Ініціатива отця Стефана Батруха, який вже кілька десятиріч, викликала зацікавлення отчиною предків з боку нащадків вигнанців. На прабатьківські землі почали повертатися нинішні мешканці не лише далеких регіонів Польщі, але й України. З'являються навіть волонтери, які не пов'язані з цими прикордонними землями.

— Хотілося би, — мріє лігничанин Микола Табака, — щоб і нащадки вигнанців акції «Вісла» почали частіше приїжджати на землі предків. Бо ж останніми роками щораз менше українців відвідує рідні сторони. Щоправда, є ще люди, яким не стає на перешкоді ані відстань, ані пандемія. Цьогоріч я зустрів приїжджаних із далекої Ельблонжчини...

Варто, як і Микола Табака й усі ті, хто не забув своєї прабатьківської землі, пам'ятати, якого ми роду-племени і де наші корені. Пам'ять бо об'єднує та оберігає. ■

Степан МІГУС
Фото Миколи Табаки

Івано-франківські волонтери в Ульгівку

BookForum у Львові: гості фестивалю, головні події та цифри

Форум — осіннє свято літератури

15-19 вересня у Львові відбувся 28 BookForum. Це культурний фестиваль, який став міжнародною платформою багатьох професійних і творчих зустрічей, дискусій, художніх експериментів та діалогів із читачами.

Щороку всередині вересня любителі книжок та літератури в ширшому розумінні з'їжджаються на кілька днів до Львова. У місті розташовують кілька надцять локацій, де відбувається безліч подій. А також паралельно видавці презентують свої новинки на книжковому ярмарку. Лише минулорічний захід порушив традицію — через пандемію всі події відбувалися онлайн, а ярмарку не було взагалі. Цьогоріч же вперше BookForum пройшов у гібридному форматі: онлайн та офлайн.

Фокусною темою фестивалю-2021 стала «Гра в дорослішання: як ми зростаємо незалежними». Її куратором був український літературознавець-германіст, перекладач, публіцист, есеїст, психоаналітик Юрко Прохасько. В межах 28-го Форуму відбулося понад 160 подій, панельних дискусій, а також Ніч поезії та музики. Гостями стали письменники та експерти з України, держав Євросоюзу, США, Південної Америки та Африки. Захід відбувся за підтримки Українського культурного фонду.

Ольга Токарчук про постпандемічні зміни, Україну та нашу частину Європи

Почесною гостею стала відома польська письменниця, Букерівська та Нобелівська лауреатка Ольга Токарчук.

Під час розмови з Остапом Сливинським вона розмірковувала про особливості Східної (або ж Центрально-Східної — залежить від визначення) Європи. «Так, це передусім не є Західна Європа зі своїм почуттям реалізму, відчуттям безпеки і так далі. Ми маємо іншу літературу, іншу чутливість, свої ритуали», — підкреслила Токарчук. Вона вважає, що ми у своїй частині світу можемо бути цікавими для Заходу. Найкраще такі відмінності відображає саме література, і співрозмовники погодились, що творчість Бруно Шульца дуже добре показує цей регіон, «недовірливий до реальності», з кордонами, що постійно змінюються.

Ольга Токарчук разом із ведучим зустрічі обговорювали специфічну потребу як у Польщі, так і в Україні, — говорити про себе як про жертву. Ольга зазначила, що така позиція допомагає уникати відповідальності за незроблене, недосягнуте, адже жертва не виконує роль дорослого.

Письменники також зачепили теми глобальних змін в останні роки під час пандемії, які певною мірою обмежили людство, але також дали нам доступ до усього світу. «Думаю, що сьогодні пандемія пришвидшила процес, який почався перед нею. А саме: повернення до близькості з природою і децентралізації великих агломерацій. Узагалі спроби життя в місці, де людина почувається краще, безпечніше, але також має чистіше повітря, ліпшу воду, ближчих сусідів, не є анонімною. І мені здається, що цей соціологічний тренд буде колись названо характерною ознакою 21 століття», — зазначила Ольга.

Також Токарчук розповіла про свою першу поїздку в Україну і те, як змінювалися її враження і знання

про цю державу. «Уперше я поїхала в село, де народився й провів 10 років життя мій батько, коли мені було 10-11 років, і для мене це була подорож у минуле, минуле мого батька. Він був дуже чутливою людиною і часом впадав у сентиментальність. Може, всі люди, які в дитинстві покинули цей свій омріяний край, були схильні до такого, але коли він говорив про своє село, я була дещо стурбована, завжди бачила, що він от-от заплаче, що це його страшенно зворушує. І потім, коли я стала підліткою, мене це страшенно драгувало: що такий дорослий чоловік раптом так поводиться», — розповіла Ольга.

«Потім мені здавалося вершиною кітчу те, що він з останньої поїздки до цього села привіз собі торбинку землі, яку велів покласти з ним у могилу, і мама зрештою так і зробила», — згадувала письменниця. Тоді вона зрозуміла, що таким чином батько з собою в могилу взяв матеріалізований шматочок свого ідилічного дитинства, де всі живуть у злагоді і щасті.

«Словом, у мене вдома він запровадив такий собі романтичний культ українськості. Хоча у нас не говорили «я з України», як і не говорили «я з Кресів». Вони були «з-за Бугу», це такий дивний, «бінарний» спосіб ідентифікації, яка оминала, переступала всі історичні складнощі, вони були з іншого берега ріки, дуже просто», — додала Ольга. Вона згадувала, що у її батька довго був східний акцент: «Дитиною я вчилася вимовляти це «л», мені це подобалося, звучало елегантно. Що цікаво, у мого батька це потім зовсім зникло, він говорив цілком звичайно, а нині вже немає людей, які б у Польщі говорили з таким прегарним, чудовим м'яким акцентом».

«Я пам'ятаю, що в батька був „Кобзар“, який він читав, і я підліткою також ним зацікавилася. Властиво, він почувався поляком, але дуже тісно пов'язаним із місцем народження, як ми би сказали, з «хайматом», може, не стільки з самою Україною». Батько Ольги Токарчук пережив дуже страшні моменти, його родина втікала з рідних земель, а частину його сім'ї убили в етнічних чистках.

93-річна письменниця та психотерапевтка про вибір, який є в кожного

Спеціальна гостя фестивалю — Едіт Іва Егер, яка пережила Голокост у концтаборі Аушвіц, куди потрапила у 16-річному віці. Вона — відома психотерапевтка, авторка світового бестселера «Вибір». У книзі мемуарів, яку вона написала у свої 90, Едіт розповідає про перебування в концтаборі, страждання, але також про вибір: як вижити з важких подій у житті. Зараз письменниці 93, вона продовжує приймати пацієнтів, читати лекції. Під час зустрічі у межах Форуму, яку

вела українська авторка Вікторія Амеліна, Едіт Егер дала пораду, як жінкам справлятися з «синдромом самозванця».

«Я продовжила освіту вже у зрілому віці (у 40 років вступила на факультет психології, у 50 — отримала ліцензію клінічного психолога, — авт.), і у мене було відчуття провини через те, що я вижила. (...) Я би радила людям бути чесними, визнати, що ми помиляємось. У вересні — особливо чудовий час це зробити. Адже починається навчальний рік. Треба подумати: що я залишаю позаду і що має прийти на його місце. Все, чого ми позбуваємось, має бути замінено чимось новим. І я сподіваюся, що ви зміните слово «самозванка» на «найкращу я», бо вас іншої немає. Потрібно прийняти себе такою, яка ви є, як людину. (...) Не прагніть всім догоджати, будьте людяною. Бо якщо ви поглянете на свідоцтво про народження — там не гарантується, що в житті все буде легко. Взагалі нічого не гарантується. Ніякої певності в житті немає, але завжди є можливості. Тому мені імponує ідея змін, яка синонімічна слову зростання», — розповіла письменниця.

Через два роки після виходу видання «Вибір» на прохання читачів вона написала нову книгу «Дар. 12 уроків, які врятовують ваше життя», у якій говорить про те, як працювати зі своїм ментальним здоров'ям.

Подія відбувалася у межах Літературної програми через платформу Zoom, онлайн. Едіт розповідала про зцілення за допомогою літератури, унікальність кожної людини та потребу позбутися впливу его, що домінує. «Ми народжуємося для радості, для любові, не для ненависті», — зазначила вона, наголошуючи, що кожній людині важливо зрозуміти свою темну сторону, але знайти світлу: «важливо знайти у собі Гітлера і віднайти матір Терезу з її добротою і любов'ю». Також психотерапевтка пояснила, наскільки вагомим є вміння пробачати, не носити у собі психологію жертви: «Я — не жертва, це не я, це те, що сталося зі мною. Головне — не дозволяти подіям визначати тебе».

Під час зустрічі письменниці зачепили також тему Голодомору 1932-1933 років в Україні. Едіт Егер вважає, що про травми потрібно розмовляти, а ще — сприймати проблему як виклик. «Я пережила пекло,

28 BookForum у цифрах:

Події Форуму відвідали та переглянули 27 000 осіб:

- понад 6000 відвідувачів заходів, що відбувались наживо;
- понад 6,5 тисяч глядачів відеотрансляцій на ютубі за 5 днів;
- понад 15,5 тисяч глядачів трансляцій в соціальних мережах.

У програмі було 160 подій, з них 90 — наживо. Це:

- понад 250 учасників: авторів, перекладачів, громадських активістів, журналістів, культурних менеджерів та редакторів;
- 50 дискусій на суспільно-важливі теми;
- 25 іноземних авторів з 21 країни;
- 3 постійні локації у центральній частині Львова;
- 15 тематичних кластерів та спеціальних проєктів.

а попри це, мені вдалося створити чудову співдружність, родину дівчат-бранок. Ми стали сім'єю в'язнів. Отже, дар можна знайти у будь-яких обставинах», — зазначила вона і додала, що є речі, які ніхто не здатен у вас забрати — це ваші думки.

Попри складну тему, розмова була дуже теплою, приємною, з гумором. Едіт розповіла навіть про свою любов до українського борщу, який купує у спеціалізованому магазині.

Варто зазначити, що серед важливих тем, які піднімалися на Форумі — інформаційна безпека та дім у різних його проявах.

У програмі 28 BookForum були представлені тематичні кластери і спецпроєкти,

що розкрили фокусну тему «Гра в дорослішання: як ми зростаємо незалежними». Серед них — проєкти «Фантастика», «Драма (дорослішання)», «Латиноамериканська література», «Транслаторіум», Українег та ініціатива «10 про 10: спроба канону», у межах якої свої рецензії на 10 українських романів дали інтелектуали, письменники й літературні критики:

- Андрій Бондар про «Польові дослідження з українського сексу»;
- Олена Галета про «Післячорнобильську бібліотеку»;
- Ірена Карпа про «Культ»;
- Роман Малиновський про «Воццека»;
- Олеся Островська-Лютя про «Амадоку»;
- Євгеній Стасіневич про «Землю Загублених, або Маленькі страшні казки»;
- Тетяна Терен про «НепрОстих»;
- Ганна Улюра про «Згори вниз» // «Звірослов»;
- Гаська Шиян про «Рекреації»;
- Володимир Яценко про «Інтернат».

Тематичними кластерами були «Історія», «Війна», «Освіта», «Філософія», «Жінка в темі», «Письменницькі інсайти» та «Медіакластер». ■

Христина ЗАНІК
Фото — Остап Печерний

ІНТЕРВ'Ю

«Історик має бути як хірург. Його роль – не плакати, а лікувати»

Розмова з істориком, професором **Ярославом Сирником**, яка відбулася під час III Міжнародної наукової конференції Українського історичного товариства у Польщі 10-12 вересня 2021 року в Народному домі в Перемишлі

Часто підходять до тебе старші люди, розказують свої історії і просять щось із цим зробити?

Часто. Це явище притаманне не лише українській громаді, але так, я бачу, що старші люди з нашого середовища шукають слухача, якому зможуть «доручити» спогади і зробити його носієм... тим, хто «успадкує» пам'ять. Цей механізм достатньо добре описаний в гуманітарних науках, його іноді називають «поствакційною». Усе зводиться до цього пошуку довіреної особи, яку можна зробити своїм представником у майбутньому. Коли мене чи тебе вже не буде.

Як ти ставишся до таких ситуацій та історій?

Завжди дуже особисто. Звісно, хтось міг би прийняти це без уваги, цинічно, але якщо ти холодний і твердий, тобі краще не займатися таким ділом. Історик повинен мати хоча би трохи емпатії до людей, які розкриваються перед ним і говорять від душі. Імператив, який наказує послухати, пережити цей спогад зі співрозмовником, навіть якщо потім з ним не вдасться нічого зробити. Вже сама розмова може багато чого навчити. Хоча, звісно, бувають теж болючі ситуації. Коли особиста історія заплутується і видно, що людина і сама з нею не справляється, очікує якоїсь допомоги, розв'язки, вирішення — і ти раптом як історик чуєш: ви молоді, ви вчені, ви маєте щось із тим зробити. Буває, що з'являється емоційний шантаж. Тому це боляче, бо ти не в силі за когось владнати його життєві справи, ще й накопичені за довгі роки.

Це ніби «тягнути» чийось важку пам'ять.
Так.

Звучить як місце безпосереднього зіткнення історії та пам'яті...

Не лише їх, а й ідентичності і, висловлюючись патетично — сенсу життя. Бо кінець-кінцем все зводиться до цього одного питання: який сенс ми надаємо своєму існуванню. Коли його озвучуєш, ця фраза здається якоюсь глибоко філософською, але насправді вона — проста, людська. І ми від природи відчуваємо потребу її собі пояснювати, переосмислювати. Тобто тих

місць зіткнення, про які ти питаєш, існує більше, не лише два, як писав Жак Ле Гофф, — пам'ять та історія. Це, безперечно, ще ідентичність, мабуть, і міф, якась духовність чи психологія.

У перерві між подіями конференції я пішла до Товариства приятелів наук неподалік. Там проводяться зустрічі в межах фестивалю «Центр світів є тут», який приділяє увагу пам'яті та її вшануванню. Під час однієї з доповідей викладач Ряшівського університету цитував британську антропологиню Шерон Макдональд, говорячи про «обсесію пам'яті», у яку занурена вся Європа. Отже, в контексті того, що ти кажеш, — чи питання минулого як істини життя особливе лише у перспективі нашої частини світу?

Чи це лише наша обсесія, питаєш? Вона, безперечно наша, це правда. Але головним буде питання: чому ми її маємо. Чому для нас настільки важлива історична пам'ять? І тут переходимо з особистого на суспільно-культурний рівень сприйняття історії. Зигмунт Бауман у «Ретротопії» пише, що це природна відповідь на глобалізацію, розхитаний світ, який не має чітких меж, бо вони так динамічно змінюються, що ми за ними не встигаємо. Відбулася інформаційна революція, технологічна і, певно, й інші. А минуле є стабільним.

Також — суто політичний аспект. Якщо політику сприймати як спосіб управління за допомогою емоцій, то сьогодні гарячою точкою, яка їх підігріває, є історія, пам'ять. Отже, маємо два виміри: перший — це потреби людини, яка приголомшена сучасним світом, а другий — зловживання цими потребами з боку тих, хто має владу. І вже далі — влада створює інституції, які керують історичним наративом, і ми переходимо з рівня інтимності пам'яті — яка є моєю, родинною — до пам'яті, яка стає колективним інструментом політики. Це накручує емоції ще більше, але це вже не пам'ять, а...

Історична політика.

Саме так. У різних державах це по-різному називається: у Німеччині є політика пам'яті, я читав також про культуру пам'яті або історичну культуру, що описують пам'ять як культурний

феномен, але це дещо інше. На щодень маємо справу таки з історичною політикою. Державні установи зі своїми немалими бюджетами реалізують завдання щодо впливу пам'яті на наш світогляд. Головну роль відіграє тут, очевидно, Інститут національної пам'яті (ІНП), але не він один. Існує ціла мережа таких установ, зокрема і неурядових. Саме тому спостерігаємо той, а не інший пантеон героїв та певний спосіб розмови про минуле. Як приклад: у польському пантеоні останнім часом з'явилися «нові» герої: «прокляті воїни» (пол. żołnierze wyklęci), і це, безперечно, прояв певної політичної боротьби. Це питання про право на спадкоємність конкретного фрагменту пам'яті як легітимності для керування державою. Якщо я називаю себе «речником» тих, що відійшли, та іменую їх героями, кажучи, що ніхто інший не може бути їхнім речником, — значить, я маю право від їхнього імені справувати владу. Така технологія.

Але тут немає винятковості. Кожна влада має своїх героїв. Комуністи прийшли зі своєю історичною політикою, хоча її так не називали. Звідси взяли постаті, яким ставили пам'ятники, чийми іменами називали вулиці, державні підприємства тощо. Після них прийшли нові, старих персонажів перевірили, до певного моменту будували діалог на консенсусі, але невдовзі почалося перезавантаження. Те, що називають проектом «IV Речи Посполитої», — це і є фундаментальна зміна. Бачимо це в усіх сферах життя, чи не найбільше — у впливі на нашу свідомість, відчуття світу й розуміння того, хто є героєм, а хто ні.

Коли вже на те пішло — не можу не поставити питання про досвід роботи в польському ІНП. Сподіваюся, що як колишній працівник ти стежиш за змінами, які відбуваються в його структурах та керівництві, а також у відносинах із відповідною інституцією в Україні. Які твої спостереження?

Звісно, відбулися кардинальні переміни. Хоча би на керівній посаді — очільником ІНП зараз є доктор Кароль Навротський із Гданська. Складно щонебудь сказати про напрями, пов'язані з українським питанням чи польсько-українською співпрацею. Я думаю, що

треба очікувати продовження тенденції — і це, можливо, не є позитивною новиною. Тобто, з одного боку, теми на кшталт співпраці часів Симона Петлюри та Юзефа Пілсудського будуть пробиватися і надалі, натомість я маю побоювання щодо більш чутливих питань періоду II Світової війни чи перших післявоєнних років.

Певним показником стане для нас ставлення польського ІНП наступного року до 75-ліття акції «Вісла». Якщо буде який-небудь шанс на те, щоби події, які стосуються безпосередньо польських громадян, вписати в «підручники» історії, — це буде успіхом.

Я не кажу про те, щоб визнати будь-якої провини, а просто про те, щоби не говорити: «це не наша історія, це історія українців». Якщо з'явиться такий громадянський підхід з боку державних інституцій — це треба буде прийняти позитивно. І тоді ми зможемо далі про це говорити. Не мусимо з усім погоджуватися, але не будемо відмовлятися від фактів. Ми маємо право цього очікувати.

Щодо польсько-українських взаємин і відносин з Українським інститутом нацпам'яті. Діалог, безперечно, треба продовжувати, але він не буде простим. Багато років стикатимемося з різними перешкодами, бо наше минуле — це не та справа, яку можна налагодити одним декретом. Утім треба нам розмовляти і не омінати найбільш чутливих тем. Я довго намагався підказувати різним людям, які можуть ухвалювати рішення, — як з польського, так з українського ІНП — підготувати міждержавний список жертв II Світової війни та польсько-українського протистояння. І щоби під ним з'явилися дві печатки — ІНП Польщі та України. Звичайний реєстр, «від А до Я» або «від А до Z», основна статистика. На жаль, в жодній країні ніхто не був цим справді зацікавлений. Зараз існує реєстр жертв тільки польської національності, що є в принципі запереченням згаданої ідеї. І питання: чому цього не роблять? Розмова відбувалася би на зовсім іншому рівні, якби був документ, підтверджений державою. Підрахунки, які ми маємо, треба звіряти — не через злу волю, а просто через те, що це питання дуже вразливе, а дослідження — об'ємні. Щось, чого не вдавалося знайти, — раптом знаходиться, щось, що було підтверджене, — виявляється, що так не було. Трапляється по-різному. І це важливо, бо ми про історію говоримо в контексті майбутнього. Ми не хочемо повторювати помилки, а прагнемо чогось навчитися на досвіді минулого. А що ми можемо засвоїти з викривленої, неправдивої історії?

Можемо викривити свій світогляд.

Є велика ймовірність того, що така історія нічого доброго нас не навчить, а ще й скерує у неправильно напрямку. І тут роль науковця — не плакати або ходити на маніфестації та кричати. Якщо ти добрий історик — ти маєш бути як хірург. Хірург не плаче над столом, де лежить його пацієнт, він його лікує. Історик має лікувати в переносному значенні. Нації, суспільства мають різноманітні травми, але є в них і щось більше — сьогоднішній і завтрашній день. Занурюючись у минуле, головне — про це не забувати.

ІНТЕРВ'Ю

→ **Минає майже 80 років від трагічних подій, про які зараз говоримо, а ми й далі не маємо основних напрацювань, як-от спільного списку жертв. Звісно, довгий час доступ до архівів був обмежений, але попри все — це ослаблює. Здається, що у певних питаннях ми весь час стоїмо на місці. Утім, чи можна сказати, що ті терени, якими ти сам займаєшся, — тобто Ліський та Сяніцький повіти — детально описані, досліджені, «вилікувані»?**

Якщо кого-небудь від чого-небудь це вилікувало, то саме мене. Хоча я не почувався хворим і не на цьому зосереджуюся.

Але треба чітко сказати: я прийняв як принцип те, що мене цікавлять не лише українські жертви і не тільки українська версія цієї історії. Мені було важливо дізнатися про події, у яких брали участь люди різних національностей або тієї національності, яку не так легко було назвати.

Я вчитувався у ситуацію, в якій гине жінка, дитина — і мені однаково погано, незалежно від того, чи вона українка, полька, єврейка чи ромка. Я читаю історію і знаю, що в ній віднаходжу останні хвилини життя і смерть у дуже жорстоких обставинах.

Натомість чи вилікував я історію... реакції на мої книжки різні в польському й українському середовищах. Мені «дістається» від найбільш завзятих і українців, і поляків. Адже є певні групи людей, для яких книга «Бешадський трикутник» є абсолютно неприйнятною. Це дуже цікавий фактор — що її однаково сприймають і радикально налаштовані українці, і такі самі поляки. Схожим чином критикують та аргументують. Навряд чи я зможу їх переконати; утім, я маю чисту совість. І справді, є також багато цікавих відгуків, і незалежно від національності авторів вони бувають подібні. Часто мені пишуть «я не знав» або «ja nie wiedziałem». Хтось після прочитання книжки починає раптом розуміти, що ситуація не була однозначною.

Буває, що хтось якось до мене знаходить дорогу, як той дядько: каже, що прийшов із Ліська і хотів мене побачити. Він не мав поганих намірів, хотів лише порозмовляти. Подивитися мені в очі та зрозуміти, чи я широ це писав, чи ні. Це цінний досвід і для мене, і для нього. Він навіть не представився. Каже: «Powiedzmy, że mam na imię...». Або хтось знаходить електронну адресу і надсилає листа із вдячністю, бо я відкрив його родинну історію. Або те, що написав у коментарі до свого роману Роберт Новаковський (*автор книжки «Вітчизна яблук» про акцію «Вісла» — ред.*). Із наукових кіл я теж отримую позитивні відгуки, зокрема про те, що в мене цікава методологія. Це мене формує як науковця.

Безперечно, перевагою «Бешадського трикутника» є те, що надрукувало його видавництво «Libra», відоме на Підкарпатті, тобто книжка має шанс популяризувати знання про невідомі сторінки історії регіону не лише в академічному середовищі. Це важливо, адже на прикордонні весь час відчувається польсько-українська історична напруга.

І не лише там. Ми всі дивимося одні й ті самі програми на телебаченні, як-от фільм «Волинь», який, певно, щороку транслюватимуть у липні... це впливає на уяву. Важливо, аби не ховатися і не казати «такого не було». Звичайно, ніхто з нас не був причетний до тих подій, ми всі народжені набагато пізніше і навіть не на тій території, але ми з цієї історією якоюсь мірою пов'язані. І нам, попри все, треба на ці важкі питання зуміти відповісти. Я переконаний, що це допоможе і нам самим. Бо всі ми передусім люди — і крапка. Аргументи, які наводять для виправдання розправи, яка відбулася на Волині, — це міркування історичного, політичного характеру, і я зараз не про це. Я говорю на звичайному, людському рівні. Чи те, що сталося, було добре чи погано? І як би я це назвав, якби воно стосувалося мене? Коли людина скине з себе страх називати певні речі своїми іменами, то їй стає легше. Тоді вона росте в гідності, бо здатна сказати: так, це було погано. Звичайно, треба бути послідовним, і говорити про це не лише в контексті Волині, а й Сянині.

І знову — не прирівнювати, а називати. В усіх нас є перелік складних тем, які ми зуміємо порушити, якщо будуватимемо ставлення до них за одними й тими ж критеріями. Це зміцнить нашу громаду, зробить її зрілою. Хоча таке й не робиться з дня на день. Щоби піти вперед, а не вічно оглядатися назад і вимірювати, хто, скільки, кого — треба притримуватися правди.

Я думаю, що тут є ще одна проблема. Ми навчені входити в ролі: хтось має бути катом, а хтось — жертвою. Загальний польський наратив полягає в тому, що ми були катими, вони — жертвами. Ми, своєю чергою, також маємо право почуватися скривдженими. Як перервати цей спосіб мислення?

Ти вдало підмітила: нас навчили думати. Треба це усвідомити й вийти «поза рамки», спробувати наново подивитися на певні речі та назвати їх своїми іменами. Бо яке ми зараз маємо право відігравати ролі? Ми особисто не маємо стосунку до згаданих подій. Наші батьки чи родичі навіть якщо й були причетні до підпілля, то лише до місцевих структур, характер яких (тих, що формувалися на території так званого Закерзонського краю) був здебільшого самооборонним.

Який ми маємо до цього стосунок? У нас є родина, «суспільна естафета поколінь», травми, які успадковуємо, і це впливає на наше сьогодення. Чого ми навчимося на цьому досвіді? Прекрасно було би не думати за схемою: добре=наше, погане=не наше.

Як українські історики у Польщі, ви функціонуєте у певній ніші. Мені здається, все ж щодо вас є очікування: що ви будете «адвокатами» наших справ.

Українське історичне товариство у Польщі веде не лише наукову діяльність, хоча такі результати ми якраз бачимо на конференції. Існування товариства — це прояв громадської позиції і мислення. Ми зустрічалися кільканадцять років тому, щоби згуртуватися,

планували різні проєкти, не всі вдалося реалізувати. Нашим «фірмовим знаком» став захід у Перемишлі. Слід згадати, що він відбувається тут цілеспрямовано і не випадково. Шкода, що так мало місцевих на нього приходить, це неординарна подія, у якій бере участь чимало вчених із різних держав. Нам складно закинути, що ми не робимо чогось для громади. Чи вона цього очікує? Саме так, тому наступна конференція, мабуть, відбудеться також у Перемишлі. Чи є очікування щодо «адвокатування»... якщо притримуватися моєї філософії «бути хірургом», то ми не можемо ставати адвокатами. Утім, якщо йдеться про Товариство — ми, безперечно, ними є. Ведемо листування, яке направляємо до ІНП Польщі й України та місцевій владі там, де є поховання або пам'ятні локації історичних подій; домагаємося надання вулицям або площам імен, пов'язаних із українською історією. Ми зверталися до Замостя, Холма тощо.

Слід згадати про те, що робить професор Ігор Галагіда — він днями видав книжку про українські жертви Холмщини 1939-1940 років. Нашадок переселенців з акції «Вісла» пише працю на тему, за яку досі не бралися науковці з України. Тексти членів Товариства — високого рівня, викликають певну симпатію серед друзів-поляків, бо показують нас як партнерів для фактичного діалогу. І польські професори також беруть участь у нашій конференції.

Треба справедливо сказати, що існує таке явище — покоління українських істориків у Польщі. Є дослідники, які з 90-х років видали безліч праць, що описують нашу українську історію. Це цінують не лише наші прихильники. Без нашої роботи неможливо уявити собі зараз розмову про українську меншину у Польщі. І ми цю історію написали по-своєму. Мабуть, хтось — більше як адвокат, хтось — як хірург, але ми це зробили, і це залишиться. Я сподіваюся, про явище українських істориків у Польщі будуть ще писати наступні покоління дослідників.

Я теж так думаю. Хоча ви, мабуть, ще не сказали останнього слова?

Дай Боже.

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА
Фото авторки статті

ОГОЛОШЕННЯ

Подай заявку на інкубатор ініціатив мігрантів і національних меншин!

Інкубатор ініціатив мігрантів і національних меншин — це дводенний онлайн-курс 16 та 30 жовтня (з 9:00 до 14:00).

«Не потрібно знати і вміти все, щоб діяти на благо меншин та мігрантських спільнот. Особливо на початку будь-якої діяльності найважливіше — це ідея та ентузіазм. Ми допоможемо вам впоратися з проблемами, що залишилися: від формальностей, через стратегію, до методів отримання коштів та спонсорів. Інкубатор ініціатив мігрантів та меншин — це комплексний пакет інструментів для підтримки лідерок та лідерів місцевих громадських організацій та неформальних груп, що включає тренінги та фінансову підтримку ініціатив», — зазначають організатори.

Подія скерована до осіб, які діють в громадській організації чи неформальній групі в середовищі мігрантів чи національної меншини на території Нижньосілезького, Малопольського, Мазовецького або Підкарпатського воєводств.

«Маєш ідеї для розвитку своєї організації чи неформальної групи, але не знаєш, як їх втілити? Не знаєш як знайти кошти для реалізації своїх ініціатив? Володієш польською мовою на комунікативному рівні? Подай заявку на інкубатор ініціатив мігрантів і на-

ціональних меншин!», — йдеться у повідомленні. Тренінги відбудуться 16 та 30 жовтня онлайн. Найкращі ініціативи учасників отримають фінансову та організаційну підтримку в реалізації.

Оператором коштів, виділених на реалізацію обраних ініціатив, буде фонд «Наш вибір», а підтримувати у реалізації ініціатив буде організація-партнер KOMM у певному регіоні. Лідери ініціатив також отримають професійну підтримку від організаторів у впровадженні та розповсюдженні інформації про ініціативу.

Більше про інкубатор читайте на сайті: naszwybor.org.pl (закладка — Актуальності).

Для участі в інкубаторі необхідно заповнити анкету учасника (доступна за посиланням вище) до 9 жовтня 2021 року включно.

Участь у проєкті є безкоштовною.

Дана подія організовується в межах Коаліції організацій меншин та мігрантів за підтримки програми «Активні громадяни — Державний фонд», що фінансується з фондів Європейського економічного простору (ЄЕП).

Лемківські прислів'я і приповідки Василя Баволяка

Lemkowskie przysłowia i powiedzenia ze Świątkowej Wielkiej i okolic // Лемківські приповідки і приказки зо Святковей Великої і околиць // Bolesław (Wasył) Bawolak // Wydawca Wiesław Żyznowski // Siercza 1 // 2021 // 800 str.

Якysi час тому мали-зме змогу познати дуже важну і цікаву працю п. Баволяка *Лемківське весілля в Святкові Великій*, а тепер вказала ся може навет більш істотна з уваги на шыршый культуровий, етичний и смысловий контекст книжка, яка представлят лемківску «малу фольклорну форму творчости», тобто прислів'я и приповідки. До мене звернуло ся видавництво, просил о то сам Автор, жебым написал видавничу рецензію. Знам и шаную п. Василя, тай погодил ем ся то зробити. Што з того вышло, можеме ся тепер переконати. Просил ем видавцю о позволіня друкувати на «ЛС» мій текст. Мам акцептацию и користам з ней. Буде то повний материял, бо Редактор видання не погодил ся на деякы мої критичны зауваги и не помістил їх. То його право, бо в видавничій рецензії треба вказати ліпшу сторону праці. Переважыло ту, як думам, то, же дос негативні одніос ем ся до фонетичного запису, транслітерації и выразил деякы іншы зауваги. Тот мій текст є повний, не цензуруваний. Выглядає так.

Бешкідський контекст

Зачынам од зауваги, же п. Баволяк вложыл барз дуже труду в зобрання такого шырокого материялу. Знаючи декотры джерела походжия його майже девят тисяч ріжних прикладів тзв. «народной мудрости», можеме однести ся до їх языковой форми. Родинне село Автора, Святкова, было дос типовом лемківском осельом, місце котрой, з уваги на одлеглість од польскых сусідів, але и од Руснаків по словацкій стороні Карпат, поводувало, же заховала она єднородний характер лемківського села, без міцнішых впливів, особливо в сфері языка. Звертам на то увагу також з приводу так бы речи «pro domo mea», через те, що (або же), а не «што», як пишут не по-нашому декотры дописуваче, бо село моїх родичів, Конечна, положена дос далеко од Святковей, бесідувала барз подібні. Наша близкість з Русинами з южной, полудньовой стороны Карпат не зазначыла ся зауважальні на «словакїзації» бесіды. Тото спостережіня взяло ся з того, же панує таке перекона-

ня о лемківській бесіді, же є она барз єднородна, згідно з нормом «со wieś, to inna pieśń». Такий погляд міцніше підносят мешканці польско-лемківського погранича, де языковы впливы, а шырше культуровы, были дуже міцнішы.

Записати треба порядні

По тых пару загальних інформаціях перейдемо до прислів и приповідок. Спомнуте юж *Лемківське весілля*, добрі здокументуване, в якійсї мірі тематичні є близке праці, котра нас интересує. Внесена ту заувага відносно бесіды вымагат доповніня, же языкова сторона того тому значных застережень не выкликує. То завдякы самому Баволякови и спомнутій специфіці Святковей. Не можеме єднаковож забывати, же минуло юж 70 років од часу, як село в своїй історичній формі, не істніє. Більшість ей мешканців нашла ся в Україні. То в значущій мірі мусіло позначити ся на бесіді бывшых Святківчан, што зауважыме підчас аналізу змісту прислів. Тот момент не повинен был нияк вплинути на запис характерной для Лемків частки «лем», котра найперше дала ім прозвиско, а пізніше ввошла до наукових праць и прияла ся серед мешканців Бешкідів яко назва власна. Треба вшыляко памятати, же корінні мешканці гір вживали тото «мено» замініні з окресленнями Русин и Руснак. Памятаме о тім и гнеска. То зато в жадному разі, по-мойому, не можна погодити ся на запис в транскрипції «лем» в формі «lem». Транслятор, перекладач, записує Лемко яко «Lemko». Робит так в згустках літерових — в жаднім випадку не фонетичных — нпр. перед «е» «л» — «f» замінят на «f» — «ль» (!?). Юж на самім початку тому маме: «Choc by chyżka maleńka, wse dla Lemka myleńka» (s. 6). Далє буде: «lychaja» (s. 6) ци «welykum» (s. 20). Выглядає то так, як бы-зме стосували ся до норм російской фонетики и орфографії, де перед «е», тзн. «je» и «и» тзн. «i» маме помякшыня. Росиянин прочитат лемківське «лем» як «льем» — «лем». Так буде все перед тзв. йотованыма. Може зьлі зінтерпретувал ем запис редактора и транслятора в єдній особі, але так то выглядає для когоси, хто знає українську и російську мову, и нашу бесіду. (Ту мушу додати поясніня, же коли мої застережыня дішли до п. Редактора, то одповіл мі, же він знає нашу бесіду и чує, же Лемкы тепер так бесідує. Кус в тім правды єст, але нашым обовязком є дбання о порядну бесіду, зато шелияке панталіченя треба поправляти). Тот момент прояснит ся ищи кус пізніше. З інших «порушень» вказал бым на зворот «У доброго газди», де в місці «у» барже мі пасує «в». В слові «земли» треба уважати ци напишеме «и» ци «і», бо то змінят його значіня, тай раз буде однина, а раз множина. В тім конкретнім припадку я ужыл бым «і». Трафлят ся тіж вживаня «ы» там, де стосовно до норм граматик Петра Пиртея (*Лемківські говірки. Фонетика і морфологія*, Горлиці 2013) властиве буде вставліня «и». Як иде о загальне ужываня того важного, а тяжкого и клопотливого заднього «ы», то не мам вєще застережень. Його морфологічна, семантична ци орфографічна функція

в цілій збірці прислів є властива. Можна бы вказати слово «товды», де вымова «ы» може быти аж ненатуральна. Може даде так навет бесідували — але в нас ні. В тых вказаных и інших місцях треба бы спільных домовленостей. До невдалых, або цалком блудных записів одношу тіж такы припадкы як: «злі» ци «світі», де по «з» и «с» бракує мягкого знаку «ь». В такім записі буде то «українізация», котра неє ту потрібна. В трансляції мягкіст єст зазначена, але чом неє ей в кириличнім записі? Мягкий знак буде ту на своїм місці.

Маме ся на чім оперти

Долшу хвильку задумувал ем ся чом зачынам од показуваня припадків, з котрыма ся не згаджам, або не мам до них переконаня. Пояснил ем собі то так, же книгу прислів и приповідок п. Баволяка уважам за вельми важний приклад, може не все оригінальной народной мудрости, але на певно за доказ ввічливой обсервации натуры и специфікы лемківського характеру. Тот момент буде ищи розвинени далє. Тепер покличу ся на слова вызначного польского фільолога Юліяна Кжижановского, якого вклад в опрацюваня польских прислів є аж надто вагомим. Він был редактором 4-томного їх видання (*Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*, T 1-4, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1987). З іншого, більш популярно-наукового видання процитую його дефініцію: «(...) przysłowie to powiedzenie krótkie, wyraziste, łatwe do zapamiętania i wskutek tego powtarzane przez najrozmaitszych ludzi». («*Kto, kiedy, dlaczego*», t. II, Warszawa 1958, s. 5).

Прикликую тоти факты, жебы підкреслити вагу книжки Баволяка, котрий перший зобрал приблизно 9 тисячи *Przysłów i powiedzeń lemkowych ze Świątkowej Wielkiej i okolic*. Розважаючи зміст того, тому треба однотувати, же бракує нам єдного и принятого як нормативного опрацюваня лемківської мовной традиції и підручника орфографії. Істніючи пробы таких праць тяжко узнати за єден обовязуючий канон. То зато, коли вказую на конкретны припадкы ужываня через Автора той ци іншой фонетичной и орфографічної форми, тай пропоную ей коректу, годжу ся при тім на право Автора, але

не Редактора, на його запис. Позваляю собі, то мое право, вказати іншый запис, згідний м.ін. з засадами, якы пропонує в своїй праці П. Пиртей.

Очами Лемків

А тепер перейдемо юж до самых прислів, до їх познавчого и етичного змісту. Редактор тому мусіл прияти якийсь порядок, котрий позволил йому погруппувати прислів'я и приповідкы. Вырізнил десят тематичных груп на підставі їх тематики. Зачал од хыжы, далє иде родина, віра, человек, а кінчыт то шыроко представлена природа, яка показує, же Лемкы потрапили уважні ей обсервувати. Думам, же є то властиве вшыткым славянським прислів'ям, а шырше вшыткым народам, якы віками смотріли што ся в ні діє. Має то, справді, певну народову специфіку, але тото лишиме юж на наступний раз.

О родині

Почынаючи з першой групи - зауважыме досвід вынесеный з дому, з дітиньства: «Дорога тота хатка, де жые matka» (с. 2). Трудно не погодити ся з таким конотацийом. Зьлі буде в чужій, о чім повідає інша: «Чужа хата, гірша ката» (с. 2). Легко зауважыме, же маме ту хату, а не хыжу, што вказує на факт проживаня Святківчан в Україні, а може лем на легку риму. В наступнім маме и шыршый контекст и юж наше слово: «Добрі тому Пан Біг дає, хто свою землю і хыжу має» (с. 84). Вшыткы знаме польске: „Bez pracy nie ma kołaczy”, котра серед Лемків має цілий ряд відповідників. Єден є такий: «Будеш вшытко мати, лем треба працювати» (с. 51).

З ціллю порівняня можливости групуваня прислів покличу ся на маленьке українське видання — приблизно 800 прислів — (*Мудрість народна. Українські прислів'я та приказки*, Київ 1959), в котрім маме барз подібний поділ. Вказує то на факт, же тематика прислів повтарт ся, є стала. Не буду ту навязувал до той книжочки, повім лем, же нашло бы ся аж надто дуже подобы медже нима. Як доказ возьмемо хоц лем таке о роботі: «Без охоты, нема роботы» (с. 14).

Далі буде

Андрій КСЕНИЧ

Глони, 30 вересня 2020 рока,
прожившый 81 рік, одішла г небесну вічність

† Марія Морох

роджена Домбровска 10 січня 1939 р.
г селі Розтоки Велики коло Криниці,
дівка Василя і Ольги з Тарасевичів,
з нима ж пережила горе вигнання
з рідной хижы і гір.
Мамо, дякую за добрий погляд красних очей,
тепло ніжного дотику, лагідний голос
материнського русинського, лемківського языка
і Твою безкрайню любов...

син Юрко

Історія

Вересневі побратими

Польсько-турецька війна 1621 року увійшла в історію як Хотинська, бо найбільша її битва відбулася під стінами Хотинської фортеці. А видатні воєначальники Ян-Кароль Ходкевич і Петро Конашевич-Сагайдачний так само, як і тисячі невідомих вояків їхніх армій, стали справжніми побратимами, захистивши народи Європи від експансії Османської імперії. Усе це відбувалося протягом одного місяця – вересня 1621 року.

▲ Ян-Кароль Ходкевич, великий коронний гетьман Речі Посполитої

▲ Петро Конашевич-Сагайдачний, гетьман Війська Запорізького

Прелюдія до Хотина

Восени 1620-го, після розгрому турками польської армії в битві під Цецорою, всі очікували нової війни, яка загрожувала існуванню Речі Посполитої. Варшавський вальний сейм, скликаний ще до битви, розглядав «проблему збереження самої держави», а козацтво, за словами історика Віктора Горобця, стало «важливим ключем» для її вирішення. Король Сигізмунд III і його уряд розуміли, що без підтримки козацтва не обійтись: протягом зими 1620 – весни 1621 року султан зібрав величезне військо і витратив колосальні кошти на його озброєння і боєприпаси. Згідно з турецькими джерелами, Осман II привів під стіни Хотина до 200 тисяч війська (без татар). Кримська орда хана Джанібек-Гірея, яка прийшла на допомогу туркам, складалася із 50 тисяч вершників. У той же час польське військо збиралося дуже повільно. Призначений коронним гетьманом Ян-Кароль Ходкевич, якому вже виповнилось шістьдесят, у квітні знаходився у Львові, де намагався зібрати всі сили. Він, за висловом Самійла Величка, був людиною «великої мужності і мистецтва в справах військових», але, всупереч усьому, у серпні 1621 року зібрав до 40 тисяч вояків при 38 гарматах.

Очікуючи такої ситуації, король ще пізньої осені 1620 року направив свого секретаря Бартомея Обалковського у Київ і на Січ з єдиною метою: вмовити козаків прийти на допомогу Речі Посполитій. Були посланці і від султана, які переконували запорожців стати «союзниками» турків. Однак козацтво на загальній раді в урочищі Суха Діброва (червень 1621 року) ухвалило рішення допомогти полякам. Тут відіграло свою роль те, що турки не були християнами і разом з татарами постійно загрожували безпеці українських земель. Однак і до Польщі козаки ставилися з недовірою, бо шляхтичі не раз використовували їх, а потім обманювали. Тому в липні 1621 року у Варшаву відправили посланців на чолі з Петром Конашевичем-Сагайдачним, на той час полковником. Він зустрівся з королем та урядовцями, обговорив питання послаблення утисків віри й козацтва, та отримав «втішну відповідь».

Козацьке військо, яке очолив тодішній гетьман Яцько Бородавка, налічу-

вало не менше 40 тисяч людей при 23 гарматах. Історики, спираючись на дані реєстру, називають точну цифру – 41 520 бійців. Однак козаки затрималися в Молдавії, де вступили в бої з турецькими частинами, повільно наближаючись до Хотина. У цей час Ходкевич перейшов на правий берег Дністра і зайняв позиції під фортецею. Поляки нетерпляче очікували, поки підійдуть козаки, бо «кожний і найменший [у війську] знав, як вони потрібні». Замість них з'явився Конашевич-Сагайдачний, який повернувся із Варшави. Він думав, що козацьке військо вже під Хотиною, і був розчарований його відсутністю.

Сагайдачний, років на десять молодший від Ходкевича, не уступав йому у військових доблестях, прославився на морі й на суші, бо теж воював у Молдавії, Прибалтиці і Московії. Обирався гетьманом і був, за словами Олександри Єфименко, «справним полководцем і розумним дипломатом», якого поляки широко поважали. Вони вмовили його їхати назустріч козацькому війську і спрямувати його до Хотина. Сагайдачний вирушив, але по дорозі, вночі, наткнувся на вогнища турецького табору і ледве не загинув, поранений отруйною стрілою. Йому вдалося вирватися і дістатися до Могилева, де стояло козацьке військо. Відбулися великі зміни: невдоволені Бородавкою козаки забрали в нього булаву (а пізніше стратили) та обрали гетьманом Конашевича-Сагайдачного. «Таким чином, – відзначає Михайло Грушевський, – булава ще раз, уже востаннє перейшла у скалічену руку Сагайдачного, що стільки разів

носила її». І полководець повів козаків на Хотин.

Атаки турків

1 вересня 1621 року козацьке військо, «маючи на п'ятах татарську орду», яка не відставала від нього, підійшло до Хотина. На другий день наблизилися до фортеці і турецькі війська, які відразу ж вдарили по «козацькому табору... ще не укріпленому добре». Три дні поспіль турки й татари обстрілювали їх із гармат, йшли в атаки, намагаючись зламати дух бійців. Чомусь Осман II вирішив, що він легко впорається із козаками, виснаженими в боях, а потім розправиться і з поляками. Однак запорожці не тільки відбилися, але і з підтримкою польських вояків відкинули ворогів і увірвалися в турецький обоз. На жаль, вони захопилися його грабунком, але втрати нанесли великі – і людські, й матеріальні. Взяли в полон «кілька значних персон» і, за спогадами сучасників, нагнали такого страху, що юний султан (Османові не було й 18-ти!) «плакав зі злості». Він наказав стратити декількох полонених, а потім оголосив нагороду – 50 дукатів за голову кожного козака. Їх турки не могли дістати, а от бідні селяни навколишніх сіл постраждали – 2000 їхніх голів доставили вояки своєму володареві.

Зрозумівши, що легкої перемоги не буде, турки обрали іншу тактику. Інколи вони поновлювали атаки, але поступово перейшли до затяжної війни, очікуючи, що вона вичерпає сили козаків і поляків. Ногайська орда зайшла за Дністер і перекрила шлях для доставки провіанту. На раді командувачів було вирішено в ніч на 12 вересня нападати на турецький обоз, але дощ не дав це зробити: козаки побоялись, що понамокають їхні рушниці й самопали. Вояки стали потерпати від нестачі не лише боеприпасів, а й продуктів та сіна для коней. Поляки ділилися з козаками в'язками сіна й сухарями, але врешті останнім набридло жебрачити, і вони почали ремствувати, вимагаючи від старшин припинити воєнну кампанію. Невдоволення вдалося погасити з допомогою королеви Владислава, який пообіцяв доплатити за службу.

Нічні кошмари «османів» і спроба реваншу

На нараді, яку невдовзі скликав Ходкевич, щоб дізнатися про настрій війська, всі командири (зокрема і козацька старшина), виступили за продовження воєнних дій. Більше того, козаки збільшили кількість нічних нападів на турецький табір. Вони знали особливості життя турків, які, ситно по вечерявши, впадали в нічний сон. Крім того, Сагайдачний був прихильником активних наступальних операцій і, як зауважив один із поляків, «хоч і не дворянського походження, він довів, що

може позмагатися в хоробрості із найзнатнішими лицарями». Нічні атаки, організовані ним, буквально знесли турецьку армію. Так, вночі 18 вересня козаки протягом трьох годин громили «османів», багатьох убили, захопили багато худоби, золота, срібла і два яничарські прапори. Найцінніші подарунки Сагайдачний надіслав королеви Владиславу.

Тим часом старий і знесилений походами та переживаннями коронний гетьман Ходкевич був прикований до ліжка. Після довгих страждань він помер від епілепсії 24 вересня 1621 року. У його особі Річ Посполита втратила найталановитішого полководця. Польний гетьман Станіслав Любомірський, який очолив армію 25 вересня, при всіх своїх достоїнствах, не міг замінити покійного.

Турки намагалися скористатися смертю Ходкевича і взяти реванш. Три дні поспіль вони атакували козаків і поляків, намагаючись зламати їхній опір. Особливо напруженим був день 28 вересня, коли Осман II кинув у бій майже всі сили. «Понад 60 гармат гриміло водночас, небо палало, а повітря затьмарювалося димом, земля двигтіла, стогнали ліси, скелі розпадалися...», – згадує учасник подій Яків Собеський. Татарські орди, добірні частини турків-яничарів намагалися прорвати оборону християн. Ті вистояли, а потім Петро Сагайдачний повів у контрнаступ своїх козаків; їх підтримали і польські вояки. Разом бойові побратими змусили «османів» відступити. Цим боєм Хотинська кампанія фактично завершилася.

Останні акорди Хотина

Отримавши таку переконливу перемогу, польське командування порушило питання про мир. На нараді, де були присутні королеви Владислав, Станіслав Любомірський, Петро Сагайдачний, комісари й сенатори, вирішили відправити послів до султана. Воєнні дії ще продовжувалися, але 2 жовтня вже розпочалися переговори. На цих перемовинах, які проходили при посередництві господаря Валахії Радула, турки намагалися диктувати свої умови, зокрема змусити поляків видати їм запорізьких козаків, передусім тих, що здійснювали походи по Дніпру і до Чорного моря. Посли відмовились, заявивши, що ці походи є відповіддю на постійні набіги татар. Що ж до видачі козацьких старшин – поляки сказали, що від найдавніших часів поважали своїх союзників по зброї, тож не може бути й мови про це.

8-9 жовтня був укладений мирний договір між Річчю Посполитою і Османською імперією. Згідно з ним, польська армія залишала територію Молдавії, яка разом із Хотиною потрапляла під протекторат турків. Польща забороняла козакам судноплавство по Дніпру, а Туреччина – набіги кримських татар на Польщу. Цікаво, що коли послы повідомили умови миру запорожцям (у присутності хворого Сагайдачного), вони сприйняли їх спокійно. Але вночі переправились на інший берег Дністра, залишивши лише своїх послів, які мали викласти основні їхні вимоги. На цьому побратимство й скінчилось... Наступного, 1622, року Петро Сагайдачний помер. Умови Хотинського договору не виконувались, але битва зіграла свою роль в історії, врятувавши слов'ян від поневолення. ■

Анатолій ШОРОХОВ
Фото з Вікіпедії

Хотинська фортеця

КУЛЬТУРА

«Київська камерата»

7 Дні української музики у Варшаві

Традиційно у перші дні вересня у Варшаві звучала класична та сучасна українська музика – усе завдяки Романові Реваковичу, фонду «Pro Musica Viva», який він очолює, та організованому цього року вже восьоме фестивалю «Дні української музики у Варшаві». Як і в попередні роки, цього разу слухачі отримали величезну порцію мистецьких вражень.

Початок Днів української музики сягає ще кінця минулого століття. Перші кілька заходів відбувалися нерегулярно, з кількарічними перервами; від 2019 року фестиваль зайняв постійне місце на культурній карті Варшави та став щорічним.

Цього року сьомий фестиваль складався з трьох концертів: хорового, камерного та оркестрового. Перший відбувся 4 вересня у заповненому майже дощенту соборі Яна Хрестителя – це, без сумніву, рекорд відвідуваності заходу, настільки численної аудиторії не було, мабуть, жодного попереднього разу. Перед тим, як зазвучала музика, виступив директор фестивалю Роман Ревакович, який підкреслив значення високої культури у побудові польсько-українських мостів. Слово взяв також радник Посольства України у Польщі Олег Куць, який наголосив на ролі цієї події у 30-річчя незалежності України та для налагодження польсько-українських відносин.

Пйотр Войцеховський, який вів концерт, звернув увагу на те, як поєднуються в українській музиці впливи Сходу та Заходу – і цю натхненну двоїстість було чудово чути у творах, які виконували цього вечора. Львівський вокальний колектив «A cappella Leopoldis» під керівництвом Людмили Капустіної представив музичну подорож українською сакральною творчістю – від одноголосого співу з Львівського ірмологіону до творів Миколи Дилецького, анонімних партесних концертів з першої половини XVIII століття, творів Максима Березовського, Степана Дехтярівського і Артемія Веделя, аж до ліричних псалмів Дмитра Котки. Настільки видатного концерту церковної музики у Варшаві не було давно – співаки захоплювали надзвичайними вокальними можливостями та багатобарвною цілісністю звучання, яку рідко коли мож-

на зустріти. І хоча склад був камерний – колектив складався із заледве 14 людей – подекуди він звучав як потужний хор, що в умовах непростої для співаків варшавської акустики справляло ще більше враження. Особливо вражаюче

▲ Людмила Капустіна та Роман Ревакович

звучали 12-голосі партесні концерти, у яких кожен співак виконував, по суті, роль соліста. Надзвичайно цікавими були також ліричні псалми, що завершили концерт, – у них можна було чітко почути впливи української народної музики. Варто підкреслити і рідкісну можливість слідкувати за текстами виконуваних творів – вони були розміщені у красиво виданій та інформативній програмці: як в оригіналі, так і в польському перекладі. Це дозволило повною мірою захоплюватися не лише майстерністю виконавців, а й композицій, що передавали через музику не тільки зміст, а й дух релігійного тексту.

У програмі наступних двох концертів була сучасна музика. 8 вересня у Концертній студії Польського радіо імені Вітольда Лютославського виступив смичковий квартет світової слави – «Royal String Quartet», який належить до нечисленного «топу» польських камер-

них колективів. Обрамленням програми стали твори корифеїв сучасної української музики – Євгена Станковича та Валентина Сильвестрова, а поміж ними зазвучала музика авторів молодого покоління, Золтана Алмаші та Олексія Ретинського. Цікаво, що всі чотири композиції були витримані у досить схожій стилістиці, що поєднує сучасні засоби композиторської техніки сонорного авангарду з вільно обробленими елементами музичної традиції та запозиченнями з різноманітних джерел натхнення.

Рапсодійний, надзвичайно різноплановий «Струнний квартет № 2» (1973) Євгена Станковича вразив перемінністю настроїв та драматургічним формуванням потужних розмірів форми. Рефлексійний та наповнений експресією «Струнний квартет № 2» (2008/2021) Золтана Алмаші, який походить зі Львова, є, на мою думку, найцікавішим із творів, які прозвучали цього вечора, місцями він досить відкрито апелював до тональної музики. Схожі алюзії можна було чітко почути також у «Струнному квартеті до мажор» (2011) Олексія Ретинського, що працює у Відні та Петербурзі, – цей твір вдало поєднує різноманітні стилістичні течії музики XX і XXI століття. І зрештою – «Струнний квартет № 1» (1974) Валентина Сильвестрова, один із перламутрових творів у творчості цього найвідомішого сьогодні у світі українського композитора, який зачаровує майже магічною споглядальною атмосферою і звучить на диво свіжо, попри майже пів століття, що минули від його створення.

Дуже цінним є те, що композиції українських творців виконували польські музиканти – безперечно, у цьому є величезна заслуга Романа Реваковича, невтомного у популяризації української музики в Польщі. «Royal String Quartet» показав себе перед слухачами з найкращого боку – гра колективу затягувала, гіпнотизувала, захоплювала надзвичайною точністю і вірністю композиторським намірам; особливий подив викликало багатство динаміки (часом аж такої, що балансувала на межі чутності) та різноплановість артикуляції.

Фінальний оркестровий концерт, який відбувся 11 вересня так само у Концертній студії Польського радіо імені Вітольда Лютославського, був, без сумніву, найсильнішим акцентом фестивалю. За пюпітром диригента стояв сам Роман Ревакович, а на сцені з'явився чудовий Національний ансамбль солістів «Київська камерата», який уже 44 роки спеціалізується у ви-

конанні сучасної української музики, а варшавським слухачам відомий із попередніх фестивалів. На відміну від камерного концерту, цього разу музиканти виконували надзвичайно різноманітні твори, але у всіх – хоча і різною мірою – можна були почути відголоски традиційної української музики. Варто також підкреслити, що концерт зібрав чималу аудиторію – особливо враховуючи те, що пересічному варшавському меломану небагато говорять про імена митців, чії твори виконували того вечора: Володимира Загорцева, Ігоря Щербакова, Володимира Рунчака, Олега Киви та Олександра Козаренка. Майже всі композиції прозвучали у Польщі вперше – і сподіваюсь, що не востаннє, бо вони точно заслуговують на почесне місце у світовому концертному репертуарі.

▲ Оксана Нікітюк

«Камерний концерт № 3» Володимира Загорцева (1984), одного з останніх учнів Бориса Лятошинського – «батька сучасної української музики» – виразно апелює до творчості класиків XX століття: власне Лятошинського, а також Бартока чи Скрябіна. Витриманий у вітально-експресіоністському дусі звучання, він захопив чудово співпрацю солістів (Марія Кіях – флейта, Кирило Бондар – скрипка, Ярослава Некляєва – арфа, Дмитро Таванець – фортепіано) та оркестру.

«Aria Passione I» (1992) Ігоря Щербакова, голови Спілки композиторів України, – це, своєю чергою, твір, що на різних рівнях звертається до музики минулого – передусім до допомоги музичної цитати зі «Страстей за Матвієм» Йоганна Себастьяна Баха, але також – через взяті з барокової традиції побудову експресії. Не бракує тут, однак, і новаторських композиційних прийомів, що беруть початок в авангарді XX століття. У коротких, але драматургічно важливих епізодах до оркестру приєднується солістка (Оксана Нікітюк – сопрано), а серед інструментів ансамблю важливу роль відіграє віолончелістка, якій довіряють навіть сольну партію.

II. ➔

«A cappella Leopoldis»

ЮВІЛЕЙ

Катерина Кричевська-Росандич відзначила свій 95-річний ювілей

2 вересня 1926 року в Києві у сім'ї відомої української мистецької династії Кричевських з'явилася на світ майбутня художниця Катерина. У 2021 році в американській Каліфорнії вона відзначила свій 95-річний ювілей.

З цієї нагоди на Батьківщині мисткині триває міжмузейний проєкт «Катерина Кричевська-Росандич. Дороги. Straßen. Roads», організований київським Музеєм української діаспори спільно з Міжнародним благодійним фондом світових українців «Діаспора» за підтримки Українського культурного фонду.

Проєкт достойно вшановує ювілярку, представляючи широку ретроспективу її творчості в різних виставкових форматах у шістьох українських установах: Музеї української діаспори, Національному музеї «Київська картинна галерея», Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, Музеї мистецької родини Кричевських в Опішні, Сумському художньому музеї імені Никанора Онацького та Лебединському міському художньому музеї імені Б.К. Руднева. У жовтні в межах проєкту запланована презентація першого масштабного альбому Катерини Кричевської-Росандич із понад 200 роботами й архівними світлинами мисткині, найактуальнішими дослідженнями про неї, уривками з щоденників художниці та її особистими нотатками, що публікуватимуться вперше.

Катерина Кричевська-Росандич — берегиня мистецької й історичної спадщини своєї династії. Попри поважний вік, вона продовжує активно співпрацювати з Батьківщиною та залишається її широкою патріоткою. Саме завдяки зусиллям художниці численні музейні установи України протягом 1990–2000-х років отримали в дарунок десятки творів, світлин і документів Кричевських різних поколінь.

З дитинства Катруся була оточена мистецтвом: вчилася малюванню у своїх батьків Василя (молодшого) і Олени Кричевських, бачила, як працюють її знамениті дідусі Федір і Василь Григоровичі. Та найбільше дівчинку цікавили французькі акварелі дядька Миколи Кричевського, які прикрашали київське помешкання бабусі Варвари. Саме вони спонукали Катрусю мріяти писати картини так, як вона сама того хоче, а не як це диктує радянська система, та вчитися в Європі, як дядько Микола.

Свої перші пленери Кричевська провела з батьками під час літніх канікул в мальовничих українських селах Хохітва й Шишаки. У 1940 році дівчинка розпочала навчання у Київській художній школі (тепер — Державна художня

середня школа ім. Тараса Шевченка), але заняття перервала II Світова війна. У період окупації Києва нацистами юна художниця працювала у виробничих майстернях, організованих при Художньому інституті (тепер — Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури): чистила гіпсові відливки бюстів Тараса Шевченка та створювала під трафарет вуличні знаки. Першим мистецьким тріумфом 16-річної Катерини стала участь у Другій художній виставці в київському «музеї з левами» (тепер — Національний художній музей України), де вона отримала премію за кращу живописну роботу.

У 1943-му між наступом радянських та відступом нацистських військ з Києва родина Кричевських прийняла нелегке рішення емігрувати. Катерина з батьками опинилася в Європі, перебувала в таборах Ді-Пі (від англ. «displaced

По завершенні війни, у 1949 році Кричевські виїхали на постійне місце проживання за океан — до Сполучених Штатів Америки. Їх чекав нелегкий початок, проте свобода була ціннішою за будь-які труднощі. У 1950-х роках світове мистецтво було зосереджене у Нью-Йорку. Туди ж подалася і Катерина. Там вона працювала: однією з перших її робіт був розпис абажурів від руки, за кожен з яких Кричевська отримувала по \$3. Невдовзі вона особисто познайомилася з українськими художниками-емігрантами Святославом Гординським і Яковом Гніздовським, прийняла пропозиції працювати у їхніх майстернях. Вечорами Катерина відвідувала нью-йоркські студії, вихідними — вивчала колекції місцевих музеїв — Метрополітен, Музей модерного мистецтва, та мріяла розпочати навчання у свого дядька Миколи Кричевського в Європі.

▲ Хрещатик. Європейська площа. 1994 рік

persons» — «перемішені особи») німецьких міст Клетендорф, Бунцлау і Мангайм. Саме в Європі Кричевська здійснила свою першу мрію — у 1943–1944 роках навчалася у Празькій художньо-промисловій школі (тепер — Академія мистецтв, архітектури і дизайну в Празі), де свого часу вчився її дядько Микола Кричевський. Як вільна слухачка юна мисткиня також відвідувала у 1946–1948 роках один із найстаріших європейських навчальних закладів — Гайдельберзький університет.

1959 рік став для Кричевської знаковим і насиченим подіями. Саме тоді мисткиня здійснила свою другу мрію — туристичну подорож Європою й вивчення акварельної техніки у дядька Миколи. Художниця відвідала Рим, Гайдельберг, Мюнхен, Берхтесгаден, Лозанну, Париж, Венецію, написавши аквареллю кілька десятків місцевих пейзажів. Завдяки Миколі акварельна техніка по-справжньому відкрилася Катерині Кричевській, а його венеційські й паризькі майстер-класи до-

помогли їй нарешті сформувати свій індивідуальний художній стиль. «Мені мій дядько Микола дав дуже багато. Як учитель — строгий і безкомпромісний, як дядько — щедрий і уважний», — завжди наголошує у своїх спогадах мисткиня.

Повернувшись із європейської подорожі в Америку, наприкінці 1959 року Кричевська вийшла заміж, народила доньку Ладі, присвятила себе сім'ї. Часу на творчість майже не вистачало. Проте мисткиня все ж знаходила можливість писати американські пейзажі й Україну по пам'яті. Протягом 1960–1980-х років Катерина активно брала участь у виставках, представляючи широкому загалу власні живописні роботи. Знаковою для художниці стала персональна виставка акварелей в Українському інституті в Нью-Йорку, організована 1969 року під егідою Союзу українців Америки та Музею народного мистецтва.

Постійно відчувачи тугу за Батьківщиною, Кричевська наважилася відвідати Україну тільки після здобуття нею незалежності. У 1993 році мисткиня побувала у рідному Києві й мальовничій Полтаві, відкрила персональну виставку в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського та передала до фондів колекції творів провідних українських установ десятки живописних творів своєї видатної династії. Повернувшись до США, у 1994 році художниця створила серію акварельних краєвидів України по пам'яті.

У 2009 році Катерина Кричевська-Росандич отримала почесну відзнаку — «Заслужений діяч мистецтв України». Проте за майже пів століття активної діяльності не було видано жодного альбому з ретроспективою її творчості. Сьогодні ця прикра прогалина в біографії мисткині буде виправлена: в межах ювілейного проєкту «Катерина Кричевська-Росандич. Дороги. Straßen. Roads» у жовтні 2021 року нарешті презентують перший масштабний альбом художниці. ■

Ганна ЛЕКСІНА

Фото надані авторкою статті

→ «Камерна симфонія № 1» (1986) Володимира Рунчака — також відомого диригента — присвячена пам'яті Бориса Лятошинського. Рунчак представив її на державному іспиті з композиції (у програмі він ділиться зі слухачами історією твору). Це — музика виразного тренового, жалобного характеру, призначена для невеликого ансамблю, вона становить своєрідний діалог із музикою давніх епох, але не цурається також авангардних технік.

Насамкінець — два шедеври. «Камерна кантата № 3» для соліста і камерного оркестру на слова Павла Тичини (1982) — це композиція Олега Киви, майже забутого сьогодні автора (хоча завсідники Днів української музики точно пам'ятають його незвичайну «Камерну симфонію», яку виконували на фестивалі два роки тому). Це натхненний

твір, глибоко насичений елементами українського фольклору, що оперує короткими, багато разів повторюваними мотивами, які викликають асоціації то з голосом сопілки, то з народними піснями. Він був створений для Ніни Матвієнко — а цього разу знайшов видатну виконавицю в особі Оксани Нікітюк. У ньому зачаровує постійна змінність відтінків та настроїв, а також надзвичайна емоційність.

І зрештою — «Concerto lutheno» для фортепіано й камерного оркестру (1991) львівського творця Олександра Козаренка. Це справжній музичний феєрверк і, без сумніву, один із найцікавіших концертів для фортепіано у світовій музичній літературі кінця XX століття — імпровізаційного характеру, наповнений атмосферою гуцульської народної творчості, що апелює до по-

пулярної течії репетитивної музики. Надзвичайно складну, віртуозну сольну партію майстерно виконав Дмитро Таванець, а оркестр, який вела диригентська паличка Романа Реваковича, супроводжував його уважно й активно. Нічого дивного, що глядачі у кінці концерту аплодували стоячи, а музикантів викликали на біс.

Українська музика, попри те, що її репрезентують багато композиторів високого рівня і численні шедеври, практично відсутня у репертуарах польських філармоній та навіть фестивалів сучасної музики. Отже, тим більш подив і пошану викликають Роман Ревакович і його фонд «Pro Musica Viva» — за послідовну роботу задля її популяризації. Я з нетерпінням чекаю на наступні Дні української музики у Варшаві — аби тільки знайшлися спонсори й аби орга-

нізаторам не бракувало енергії, бо видатних творів, які заслуговують на те, аби варшавська публіка їх почула, точно не бракуватиме.

Проведення цього річного фестивалю ми завдячуємо спонсорам: місту Варшаві, агенції «STOART», фірмам «Оболонь» та «MagoVOX». Організаційними партнерами фонду «Pro Musica Viva» були: Український інститут у Києві, Асоціація авторів «ZaIKS», Об'єднання українців у Польщі, фонд «Наш вибір» та Собор Яна Хрестителя у Варшаві. Медійні партнери — «Наше слово», «Rzeczpospolita», TVP Kultura, Radio Tok FM, а також українські медіа: газети «День» і «Україна молода», «The Claquers» і Радіо Ісландія. ■

Павло МАРКУШЕВСЬКИЙ

Фото — Ольга Раїнка

